

روایت امام جعفر صادق (ع) از سیره امام محمد باقر (ع)

امام صادق (ع) در احادیث زیادی عباراتی چون «کان اَبی یفعل کذا» یا «کان اَبی یقول کذا» به کار می برد که این جمله ها نشان دهنده استمرار و تداوم رفتار یا گفتار است.

امام صادق (ع) در احادیث زیادی عباراتی چون «کان اَبی یفعل کذا» یا «کان اَبی یقول کذا» به کار می برد که این جمله ها نشان دهنده استمرار و تداوم رفتار یا گفتار است.

به گزارش خبرگزاری مهر، یکی از واژه هایی که در فرهنگ اسلامی کاربرد فراوانی دارد، واژه «سیره» است. سیره از منظر واژه شناسان و پژوهشگران حوزه دین، نوع رفتار و کردار یک شخصیت برجسته همچون پیامبر اعظم و اهل بیت عصمت و طهارت (ع) است. شناخت سیره معصومان، اهمیت به سزایی دارد و یکی از منابع شناخت معارف دین اسلام است. روشن است که عنوان «سیره» بیشتر معطوف به روش عملی است، اما در این مقاله به سخنانی که امام محمد باقر (ع) بارها بر زبان جاری می فرمودند نیز پرداخته می شود. اگر «سخن» را بخشی از «عمل» انسان بدانیم، آن را نیز می توان در مفهوم «سیره» جای داد. امام صادق (ع) در احادیث زیادی عباراتی چون «کان اَبی یفعل کذا» یا «کان اَبی یقول کذا» به کار می برد که بی تردید این جمله ها ظهور، بلکه صریح در استمرار و تداوم رفتار یا گفتار است و پر روشن است که استمرار، نشان دهنده اهمیت آن رفتار و گفتار است.

از این زاویه که این رفتارها و گفتارها از «حجت خدا» صادر شده است، مسئولیت آفرین خواهد بود و در خودسازی تأثیر زیادی دارد. اما چرا امام صادق (ع) عنایت بر بیان سیره پدر بزرگوارش داشت؟ این امر، دو دلیل می تواند داشته باشد: ۱. این کار نوعی تعظیم و حرمت نهادن به جایگاه رفیع امام باقر (ع) است؛ ۲. بعد از عصر خفقان و حاکمیت جنایتکاران بنی امیه که با امامان شیعه و تفکر و عقاید آنان سر ستیز داشتند، این امام باقر (ع) بود که در دوره افول قدرت بنی امیه از فرصتها بهره جست و در بیان معارف اسلام ناب و آموزه های آن کوشید و حقایق ناب اسلام را به شکلهای مختلف، به شیفتگان و رهپویان راه اهل بیت (ع) و سایر مسلمانان بازگو کرد. از این رو، نقش امام محمد باقر (ع) در نشر و توسعه و بالندگی و معرفی «دین» و بنیانگذاری و ایجاد تحول و انقلاب فرهنگی در گستره جهان اسلام، بی بدیل است. اینک برخی از گفتارها و رفتارهای آن حضرت را ذکر می کنیم.

بیم و امید

در آموزه های دینی به این نکته سفارش شده است که انسان مؤمن لازم است در پیوند خود با خدای تبارک و تعالی، هم به رحمت و لطف حضرت حق امیدوار باشد و هم از غضب و خشم پروردگار، ترس و بیم داشته باشد. امام صادق (ع) می فرماید: «کان اَبی یقول: اِنَّه لیس من عبد مؤمن اِلا و فی قلبه نوران، نورٌ خیفه و نور رجاء لو وُرنَ هذا لم یزد علی هذا» (۱)؛ پدرم بارها می فرمود: نیست بنده مؤمن و خداشناسی، مگر اینکه در جان او دو نور بدرخشد: نور بیم از خدا- عقاب و خشم خدا- و امید به لطف حضرت پروردگار. باید این دو، همسان باشند، به گونه ای که اگر سنجیده شوند، یکی بر دیگری افزون نشود.

شتاب در کارهای نیک

کاری را که انسان اراده می کند به سامان برساند، پسندیده است که ابتدا درباره آن بیندیشد تا صلاح و صواب یا فساد و زیان آن آشکار گردد. اما در کارهایی که خوبی و نیکی آنها کاملاً روشن است، انسان باید سریع اقدام کند و فرصت سوزی نکند؛ چون امکان دارد که حادثه ها و عواملی، او را از انجام آن کار خیر بازدارند. امام صادق (ع) می فرماید: «کان اَبی یقول: اِذا هممت بخیر فبادر فإِنَّک لا تدری ما یحدث» (۲)؛ پدرم مکرر سفارش می کرد: هنگامی که می خواهی کار نیکی را انجام دهی، سریع به آن اقدام کن؛ چون تو نمی دانی که در آینده چه اتفاقی خواهد افتاد.

تأثیر گناه بر روح

بی تردید یکی از عوامل انحطاط آفرین در اندیشه و روح انسان، گناه و شکستن حریمها و بی اعتنائی به بایدها و نبایدهای الهی است. آثار گناه، جبران ناپذیر است و گناه، سرنوشت انسان را در مسیر انحراف رقم می زند. امام صادق (ع) می فرماید: «کان اَبی یقول: ما من شی افسد للقلب من خطیئة» (۳)؛ پدرم بارها می گفت: بدترین چیزی که قلب و جان را فاسد و تاریک می کند، گناهان است.

لحظه های برتر نیایش

دعا و نیایش به درگاه خداوند و رو آوردن به او در مشکلات و دشواری های زندگی، بی تردید یکی از ریشه دارترین نیازهای روح و جان انسان هاست و نیایش، تأثیر شگرفی در ساختار روحی و معنوی بشر دارد. نیایش با معبود بی همتا در هر جا و هر زمان مطلوب است؛ ولی در لحظه ها و مکان های خاص، مطلوب تر و به اجابت دعا نزدیک تر است. امام صادق (ع) نقل می کند: «کان اَبی اِذا طلب الحاجة طلبها عند زوال الشمس فاذا اراد ذلک قدّم شیئاً فتصدق به و شمّ من طیب و راح الی المسجد دعا فی حاجته بما شاء» (۴)؛ راه و روش پدرم بدین سان بود: هر زمان که حاجتی داشت، آن را در موقع زوال خورشید- ظهر شرعی-

طلب می کرد، به این گونه که نخست، چیزی را صدقه می داد و عطر استعمال می کرد و راهی مسجد می شد و در آنجا دعا می کرد و از خداوند برآورده شدن آن را درخواست می کرد.»

گردهمایی برای نیایش

نیایش جمعی به درگاه حق، امری پسندیده است و سفارش شده که نیایش کنندگان گردهم آیند و دعا کنند که این، به اجابت دعا نزدیک تر است. حضرت صادق (ع) می فرماید: «کان أبی إذا حزنه امرُ جمع النساء و الصبیان ثم دعا و امنوا(۵)؛ پدرم سیره اش این بود که هرگاه پدیده ای ناگوار رخ می نمود که حضرت را غم و اندوه فرا می گرفت، زن ها و کودکان خویش را جمع و سپس به پیشگاه خدا دعا می کرد و آنان آمین می گفتند.»

ذکر حضرت حق

ذکر و یاد خدا، یکی از برترین شیوه های خودسازی است و مردان و زنان دین باور به این اصل مهم توجه ویژه دارند. در سراسر قرآن - که خود، نوعی ذکر و یاد خداست - با تعبیرهای زیبا انسان ها را به یاد کردن خدا، فرا می خواند. یاد خدا جان را نورانی می کند و صفا می بخشد و از ابتلا به خودفراموشی باز می دارد. حضرت صادق (ع) روش پدر بزرگوارش را چنین بازگو می کند: «کان أبی کثیر الذکر، لقد کنتُ امشی معه و إنه لیذکر الله و أکل معه الطعام و انه لیذکر الله و کان یحدث القوم و ما یشغله عن ذکر الله و کنت أری لسانه لازقاً بحنکه یقول لا اله الا الله و کان یجمعنا و یأمرنا بالذکر(۶)؛ روش پدرم بدین سان بود که خدا را بسیار یاد می کرد. من با او گاهی راه می رفتم و او مشغول ذکر بود. غذا می خورد و در آن حال به یاد خدا بود. با مردم سخن می گفت و در آن حال از ذکر حق غافل نمی شد. او دائماً زبانش به کامش چسبیده بود و ذکر لا اله الا الله را بر زبان جاری می کرد. گاهی ما را جمع می کرد و دستور می داد که به ذکر خدا بپردازیم.»

اهمیت سوره اخلاص

امام صادق(ع) می فرماید: «کان أبی یقول: قل هو الله احد، ثلثُ القرآن و قل یا ایها الکافرون، ربع القرآن؛ (۷) پدرم بسیار می فرمود: شأن و منزلت سوره قل هو الله احد، همانند یک سوم قرآن و سوره قل یا ایها الکافرون، به اندازه یک چهارم قرآن است.» آری، به دلیل اهمیت سوره توحید است که سفارش شده در نمازهای واجب، همواره خوانده شود.

نافله نماز عشاء

در شریعت اسلام، هفده رکعت نماز در شبانه روز بر مسلمانان فریضه و واجب و ۳۴ رکعت نماز، مستحب است. از نمازهای مستحبی، دو رکعت نماز نافله عشا است که بعد از نماز عشاء به حالت نشسته خوانده می شود. ششمین اختر امامت، حضرت صادق(ع) می فرماید: «کان أبی یصلیهما قاعداً؛ (۸) پدرم آن دو رکعت را همواره به شکل نشسته به جای می آورد.»

پرهیز از ظلم و ستم

یکی از بدترین گناهان، ستم و ستمگری به ویژه ظلم به انسان است. قبح و زشتی این پدیده شوم به گونه ای است که تمام عقلای عالم و همه ادیان آسمانی، آن را محکوم می کنند. حضرت صادق(ع) می فرماید: «کان أبی یقول: اتقوا الظلم، فانّ دعوة المظلوم تصعد الی السماء(۹)؛ پدرم بارها هشدار می داد: از ظلم کردن بپرهیزید؛ چون دعا و ناله و فریاد ستمدیده، به آسمان بالا می رود(به اجابت می رسد).»

تأثیر برخی از گناهان

امام صادق(ع) بازگو می کند: «کان أبی یقول: نعوذ بالله من الذنوب التي تعجل الفناء و تقرب الآجال و تخرق الدیار و هی قطیعة الرحم، و العقوق و ترک البر(۱۰)؛ پدرم همواره تأکید می فرمود: به خدا پناه می بریم از گناهایی که به هلاکت انسان سرعت می بخشد و نابودی و مرگ را نزدیک می کند و سبب کوچ کردن مردم از سرزمین خود و هلاکت آنان می گردد. آن گناهان عبارت اند از: بریدن پیوند با خویشاوندان، اذیت و آزار دادن به پدر و مادر، و ترک نیکی به کسانی که استحقاق آن را دارند.»

صدقه

یکی از امور پسندیده و دینی، کمک رسانی و خدمت به قشر محروم جامعه اسلامی است. البته پر روشن است که انفاق و صدقه دادن باید در مسیر رفع محرومیت از جامعه باشد. از منظر دین، هر کار خیری که انسان انجام می دهد، صدقه است. امام باقر(ع) در صدقه دادن به افراد فقیر، روش جالبی داشت که فرزندش امام صادق(ع) این چنین بازگو می کند: «کان أبی اذا تصدق بشیء وضعه فی ید السائل ثم ارتده منه فقبله و شمّه ثم رده فی ید السائل(۱۱)؛ هرگاه پدرم چیزی را صدقه می داد، آن را نخست در دست شخص سائل قرار می داد، سپس آن را از او باز پس می گرفت، آن گاه آن چیز را می بوسید و می بویید و مجدداً در دستان سائل می نهاد.»

ثواب و پاداش حج

یکی از مناسک عبادی که در اسلام جایگاه ویژه ای دارد، حج است. این مراسم بین المللی اسلامی که هر سال انجام می پذیرد، اگر چنان که اسلام می خواهد، انجام پذیرد، آثار معنوی و مادی فراوانی دارد و در ایجاد وحدت و همگرایی و همفکری مسلمانان بی نظیر است. امام صادق(ع) می فرماید:

«کان أبی یقول: من أمّ هذا البیت حاجاً او معتمراً من الکبر، رجع من ذنوبه کهیئته یوم ولدته امه؛ (۱۲) پدرم بارها می فرمود: هرکس قصد و اراده خانه خدا کند، چه برای انجام مناسک حج و چه برای انجام عمره، و خویش را از غبار کبر و برتری طلبی پاک و پیراسته کند، از آثار زیان بار و آلودگی های روحی که دامن گیر او شده، پاک و پاکیزه می شود، به سان روزی که از مادر متولد

شده است.»

اعتدال در زندگی

یکی از اصول بنیادین اسلامی که در تمام مقررات دینی بروز دارد، اصل اعتدال و پرهیز از زیاده روی و تفریط در تمام امور است. در عصر امام باقر(ع) نگرش منفی زهدگرایانه ای از سوی جماعتی از زهدفروشان و مقدسان نادان، ترویج و تبلیغات گسترده ای برای آن می شد. به عنوان نمونه، خوردن گوشت را تحریم و از آن اجتناب می کردند و این، به نام دین انجام می گرفت! ولی حضرت باقر(ع) با این انحراف برخورد و مبارزه کرد و منحرفان را رسوا ساخت و تصویر درستی از اسلام ارائه کرد.

عبدالاعلی مولى آل سام می گوید: من به امام جعفر صادق(ع) گفتم: روایتی از رسول الله(ص) میان مسلمانان زبان به زبان نقل می شود که آن حضرت فرمود: خداوند تبارک و تعالی از خانه ای که در آن گوشت خورده می شود، بدش می آید. حضرت صادق(ع) فرمود: آنان که چنین خبری را منتشر می سازند، دروغ گویند. حضرت رسول الله چنین فرموده: خداوند از آن خانه ای متنفر است که در آن مسلمانان و برادران و خواهران دینی خود را غیبت می کنند و گوشت آنان را می خورند. (اشاره به آیه قرآن که غیبت مسلمان را به خوردن گوشت دیگری تشبیه کرده).

سپس امام صادق(ع) افزود: «کان أبی لحماً، لقد مات یوم مات او فی کمّ أمّ ولده ثلاثون درهماً للحم(۱۳)؛ زندگی پدرم بدین سان بود که به خوردن گوشت میل و علاقه داشت، حتی قبل از اینکه از دنیا برود، پولی را به همسرش داده بود تا با آن گوشت بخرد.»

پی‌نوشتها:

۱. کافی، ج ۲، ص ۶۷، باب «خوف و رجاء»

۲. همان، ص ۱۴۲.

۳. همان، ص ۲۷۳.

۴. همان، ص ۵۷۷.

۵. همان، ص ۴۸۷.

۶. همان، ص ۴۹۸.

۷. همان، ص ۶۳۱.

۸. همان، ج ۳، ص ۴۴۶.

۹. همان، ج ۲، ص ۵۲۵.

۱۰. همان، ص ۴۴۸.

۱۱. همان، ج ۴، ص ۸.

۱۲. همان، ص ۲۵۳.

۱۳. همان.

نویسنده : ابوالحسن ربانی سبزواری